

Nr 67.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1932 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående upphandling av lantbruksprodukter för statens och kommunernas räkning direkt från producenterna.

(2:a avd.)

Uti två likalydande, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 59 i första kammaren av herr *Sandström m. fl.* och nr 97 i andra kammaren av herr *Nilsson i Antnäs m. fl.* har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1:o) att sådana ändringar vidtagas i nu gällande författning, att begreppet lantbruksprodukter, som må under hand upphandlas för statens behov, skall omfatta även skogsprodukter och djur, nämligen slaktdjur, levande djur eller till inlejnning avsedda hästar;

2:o) att de myndigheter, vilka ha att verkställa upphandling för statens räkning, måtte anbefallas tillse, att upphandlingen under hand av lantbruksprodukter direkt från producenterna eller deras organisationer i möjligaste mån kommer till utförande, samt att kommunala m. fl. inrättningar måtte uppmanas att iakttaga samma föreskrifter.

Beträffande de skäl, som anförts såsom stöd för denna framställning, får utskottet hänvisa till motionerna.

Vissa nu gällande bestämmelser rörande upphandling för statens behov av lantbruksprodukter.

Innan utskottet ingår på behandling av de i motionerna framställda förslagen torde böra lämnas en redogörelse för nu gällande bestämmelser på ifrågavarande område.

I förordningen den 16 januari 1920 angående upphandling och arbeten för statens behov (S. F. S. nr 10) finnas intagna vissa föreskrifter, som åsyfta att tillgodose önskemålet om företräde för svenska varor. Sålunda stadgas i § 29 att, då anbud avse såväl svensk som utländsk vara, anbud å svensk vara skall antagas, därest denna är av erforderlig beskaffenhet. Sådant företräde skall även lämnas för vara, som till större delen tillverkas av svenska materialier eller med anlitan av svensk arbetskraft, framför vara, som blott till mindre del är att i nämnda hänseende anse såsom svensk tillverkning. Enligt berörda paragraf må dock anbud å utländsk vara antagas bland annat, när särskilt önskvärda tekniska fördelar därigenom kunna vinnas, eller när gynnsammare leveranstid erbjü-

dits för den utländska varan, och omständigheterna oundgängligen påkalla, att hänsyn tages därtill, samt vidare när svensk vara i förhållande till utländsk betingar så högt pris, att upphandlingsmyndigheten finner statens intresse påkalla, att utländsk vara upphandlas.

Ytterligare har vikten av den svenska produktionens gynnande inskräpts genom cirkulär den 3 mars 1922 (S. F. S nr 116) till de myndigheter, som hava att verkställa upphandling för statens behov. Enligt nämnda cirkulär må sålunda, när upphandlingen är av beskaffenhet att kunna i mera avsevärd mån medverka till uppehållande av svensk industri eller beredande av arbetstillgång inom landet, företräde givas åt svensk vara eller, vid val mellan svenska varor, åt vara, som till större del tillverkas av svenska materialier eller med anlitande av svensk arbetskraft, även om den myndighet, som har att verkställa upphandlingen, skulle anse sig vid sträng tillämpning av föreskrifterna i upphandlingsförordningen icke vara berättigad därtill. Där skillnaden i pris mellan svensk och utländsk vara respektive mellan svenska varor av i nyssnämnda avseenden olika tillverkning är så stor, att myndigheten trots berörda medgivande icke finner sig böra träffa avtal om inköp av svensk vara respektive vara av mera genomgående svensk tillverkning, äger enligt cirkuläret myndigheten underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Nämnda cirkulär, som tillkommit på grund av framställningar från den svenska industrien, har närmast avseende å industriprodukter. I fråga om upphandling för statens behov av mjöl och gryn har emellertid efter mönster av sagda cirkulär genom ett cirkulär av den 9 oktober 1923 (S. F. S. nr 368) förordnats, att upphandlingsmyndighet tills vidare vid infordrande av anbud skall dels giva tillkänna, att svensk spannmål bör i största möjliga utsträckning komma till användning vid framställande av den vara, som anbudet avser, dels ock föreskriva, att i anbudet skall såvitt möjligt uppgivas, i vilken utsträckning inhemsk spannmål använts vid varans framställning.

Vidare har Kungl. Maj:t genom cirkulär den 12 december 1930 (S. F. S. nr 426) till de myndigheter, vilka verkställa upphandling för statens behov — under erinran om förenämnda bestämmelser i 29 § i upphandlingsförordningen — förklarat, att det företräde å svensk vara, varom i nämnda författningsrum stadgas, skall, intill dess annorlunda förordnas, lämnas vid upphandling av lantbruksprodukter eller därav framställda varor, ändå att en sträng tillämpning av föreskrifterna i förordningen eljest icke skulle därtill föranleda; ägande upphandlingsmyndighet, som oaktat den härigenom givna förklaringen icke finner sig böra vid upphandling, varom nu är sagt, giva dylikt företräde åt svensk vara, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Genom cirkulär samma dag (S. F. S. nr 427) har Kungl. Maj:t, under erinran om oförmälda för statliga myndigheter gällande bestämmelser, i anledning av vad under utredningen härom förekommit funnit gott föreskriva, att länsstyrelserna skola, en var inom sitt

förvaltningsområde, genom hänvändelser till kommunala myndigheter, landstings förvaltningsutskott och enskilda inrättningar av allmänna betydelse fästa uppmärksamheten å vikten av att jämväl dessa vid upphandling av lantbruksprodukter eller därav framställda varor lämna företräde åt svensk vara.

Slutligen har Kungl. Maj:t genom cirkulär till samma statliga myndigheter den 12 juni 1931 (S. F. S. nr 222) dels förordnat, att upphandling för statens behov av lantbruksprodukter må, där upphandlingen sker från producenter eller av sådana bildade försäljningsorganisationer, från och med den 1 juli 1931 tillsvidare under en tid av tre år ske genom uppgörelse under hand, under förutsättning dock, att till inköp erbjudna produkter uppfylla för leveranser för statens behov fastställda fordringar, att priset icke överstiger det, för vilket motsvarande vara bort kunna erhållas vid upphandling i vanlig ordning, samt att, där leveransen avser hö eller halm, varan, om så påfordras, levereras i pressade balar; dels ock anbefallt de myndigheter, vilka verkställa upphandling för statens behov, att tillse, att leveranser av lantbruksprodukter i största möjliga omfattning överlämnas åt producenterna själva eller av dem bildade försäljningsorganisationer.

Härjämte har Kungl. Maj:t genom cirkulär samma dag (S. F. S. nr 223) — under erinran om innehållet av nyssberörda bestämmelse — föreskrivit, att länsstyrelserna skola, en var inom sitt förvaltningsområde, genom hänvändelser till kommunala myndigheter, landstings förvaltningsutskott och enskilda inrättningar av allmänna betydelse fästa uppmärksamheten å vikten av att jämväl dessa vid inköp av lantbruksprodukter låta leveranserna i största möjliga omfattning övertagas av producenterna själva eller av dem bildade försäljningsorganisationer.

Motionerna.

Till stöd för sina förslag ha motionärerna anfört följande:

»Detta upphandlingsförfarande har redan varit av betydelse för lantbruksbefolkningen i landet, och när detsamma väl har hunnit att bliva mera utbredd, så att det omfattar alla allmänna inrättningar, kommer det säkerligen att medföra synnerligen glädjande resultat.

Vad beträffar Norrbotten och särskilt de delar därav, som ligga i närheten av Bodens fästning, har som bekant dylik upphandling direkt från producenterna för statens räkning ägt rum sedan flera år tillbaka, vilket också givit anledning till dess benämning Bodensystemet. På grund av den gynnsamma erfarenhet, som lantmannaorganisationerna i Norrbotten sålunda gjort av samarbetet med myndigheterna i detta avseende, ha de sökt utvidga omfattningen av systemet, så att förutom hö och potatis numera även ved fått avyttras till Bodens fästning från producenternas sammanslutning. Härvid har det emellertid framkommit, att vederbörande myndigheter icke anse, att denna artikel inrymmes under begrep-

pet lantbruksprodukter, d. v. s. att cirkuläret av den 12 juni 1931 icke skulle vara tillämpligt beträffande skogsprodukter.

Från ett antal intresserade har vidare gjorts underdånig framställning om uppmuntrande av svinaveln i Norrbotten genom inköp av fläsk för kronans räkning. Denna framställning har ännu icke föranlett något Kungl. Maj:ts beslut. Även i fråga om svin och fläsk är det dock icke fullt tydligt, att de skola inräknas bland lantbruksprodukter enligt cirkuläret om underhandsupphandling.

Slutligen har från lantmannahåll hemställts till vederbörande myndigheter att lantbrukarna själva genom sin sammanslutning skulle få åtaga sig förekommande inlejdning av hästar till truppförbanden i Boden på enahanda villkor, som gälla för leverans av lantbruksprodukter. Då emellertid hästlejdning icke innefattas i begreppet lantbruksprodukter, ha vederbörande icke ansett sig befogade att tillmötesgå denna framställning.

Begreppet lantbruksprodukter i inskränkt mening kan ju anses omfatta endast det, som växer på den odlade marken eller avkastas av djuren, såsom spannmål, hö, halm och potatis samt mjölk, men i vidsträcktare mening torde man däri kunna inrymma även skogsprodukter och djur, vare sig dessa avses till slakt, till bruk eller till inlejdning.

Det torde även varit riksdagens mening, att den direkta upphandlingen från producenterna skulle omfatta alla tänkbara produkter av jorden och jordbruket med dess binärningar, oavsett om dessa enligt gängse språkbruk innefattas i begreppet lantbruksprodukter eller ej.

Beträffande hästlejdningen är det ju också sedan länge föreskrivet, att alla anbud skola upptagas till prövning, oavsett det antal hästar de omfatta, och detta just för att bereda möjlighet även för den, som har endast en eller ett par hästar, att komma i åtanke vid inlejdning. Till följd därav, att de större posterna lejdningshästar pläga utbudas av entreprenörer, vilka som villkor för sitt anbuds giltighet uppställa, att detsamma antages odelat, har emellertid nämnda föreskrift icke kunnat få någon praktisk betydelse. Skäl synas därför föreligga att utsträcka underhandsupphandlingen till att omfatta även hästlejdning, varigenom dels kronan skulle få billigare lejdningpris och dels lantbrukarna själva kunde få mer betalt för sina inledda hästar, än som nu är möjligt vid inlejdning genom mellanhänder, vilka själva förbehålla sig en avsevärd del av lejdningpriset.»

Motionärerna avse till en början ett utvidgande eller förtydligande i vissa avseenden av ovanberörda bestämmelser i cirkulären den 12 juni 1931 (S. F. S. nr 222 och 223) angående upphandling under hand av lantbruksprodukter för statens behov. I detta hänseende anföra motionärerna, att bestämmelserna icke ansetts tillämpliga i fråga om skogsprodukter (ved) samt att tvekan även skulle råda beträffande fläsk och levande djur, avsedda vare sig till bruk eller slakt. Vidare önska motionärerna, att bestämmelserna utvidgas att omfatta lejdning av hästar för regementenas

Utskottet.

behov. Slutligen hemställa motionärerna, att vederbörande myndigheter ävensom kommunala m. fl. inrättningar, vilka ha att verkställa upphandling, måtte erhålla en särskild anbefallning att tillse, att upphandlingen under hand av lantbruksprodukter direkt från producenterna eller deras organisationer i möjligaste mån komme till utförande.

Vad först beträffar skogsprodukter så synes det även utskottet lämpligt, att bestämmelserna kompletteras så att av dem tydligt framgår, att de avse även sådana produkter.

Vad därefter beträffar produkterna fläsk och slaktdjur synes det utskottet, att någon tvekan knappast kan råda om att de böra räknas såsom lantbruksprodukter. Samma torde vara förhållandet med bruksdjur (hästar), men utskottet anser sig böra erinra, att de huvudsakliga inköpen för statens behov av hästar bestå i remontinköpen, vilka äro reglerade genom särskilda bestämmelser, som emellertid kunna anses innebära ett underhandsförfarande. Under nu angivna förutsättningar kan utskottet alltså icke finna nödigt att i fråga om fläsk eller levande djur vidtaga några ändringar i gällande bestämmelser.

I fråga om lejning av hästar ha motionärerna erinrat, att det redan finnes föreskrivet, att alla anbud skola upptagas till prövning, oavsett det antal hästar de omfatta, och detta just för att bereda möjlighet även för den, som endast har en eller ett par hästar att komma i åtanke vid inlejning. Men motionärerna uppgiva, att denna föreskrift kommit att sakna praktisk betydelse, enär de större posterna lejningshästar pläga utbjudas av entreprenörer, vilka såsom villkor för sina anbuds giltighet uppställa, att desamma antagas odelade. Utskottet har inhämtat, att hästlejning numera förekommer huvudsakligen, när det gäller att anskaffa ett större antal hästar, under det att mindre behov i regel täckas genom inkallande av s. k. ackordhästar. Oftast inlejdes hästarna (för kostnadernas nedbringande) omedelbart, innan ett truppförband utryckte för t. ex. fälttjänstövningar. Det vore då nödvändigt, att truppförbanden med säkerhet kunde räkna med fullt antal hästar och att alltså entreprenören hade hästar i reserv tillgängliga. Med hänsyn härtill uppgives det vara nästan nödvändigt att få en eller flera entreprenörer, som tillhandahölle ett större antal hästar. Att avtala med ett flertal enskilda jordbrukare om tillhandahållande av en eller annan häst per man ansåges komma att medföra stora svårigheter för truppförbanden. I praktiken skulle det alltså i detta fall vara svårt att komma ifrån mellanhänder, om ej i anslutning till inlejningsplatsen funnes någon lantmannorganisation med tillräckligt stora möjligheter för att fullgöra entreprenaden. Komme underhandsförfarande att föreskrivas även beträffande hästlejning, skulle man ej kunna förvänta, att sådant förfarande i allmänhet komme att tillämpas annat än med lantmannasammanslutningar, som hade sådana möjligheter att tillhandahålla hästar, att truppförbanden kunde vara övertygade om att i rätt tid erhålla fullt antal hästar. Ut-

skottet delar motionärernas uppfattning i fråga om önskvärdheten att även inlejdning av hästar för statens behov må ske under hand i likhet med vad som är föreskrivet i fråga om upphandling av lantbruksprodukter. Av ovan berörda utav utskottet inhämtade upplysningar synes framgå, att förekomsten av en lantmannaorganisation såsom entreprenör väsentligen skulle underlätta förfarandet i detta fall. Utskottet anser sig böra tillstyrka motionen i denna del.

Vad slutligen beträffar motionärernas hemställan, att ifrågavarande bestämmelser skulle kompletteras med en ytterligare anbefallning till vederbörande myndigheter att tillse, att upphandlingen under hand av lantbruksprodukter direkt från producenterna eller deras organisationer i möjligaste mån komme till utförande samt att kommunala m. fl. inrättningar måtte uppmanas att iakttaga samma föreskrifter, så finner utskottet — med hänsyn till den avfattning ifrågavarande bestämmelser redan äga — en sådan komplettering knappast vara motiverad. Utskottet anser sig därför icke kunna förorda framställningen i detta avseende.

Under återopande av det anförda får utskottet alltså hemställa,

1) att riksdagen må i anledning av motionerna I: 59 och II: 97 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville

dels låta verkställa sådan komplettering av gällande bestämmelser rörande upphandling under hand för statens och kommunala m. fl. inrättningsars behov, att jämväl skogsprodukter bliva föremål för dylik upphandling;

dels vidtaga åtgärd i syfte att vid inlejdning för arméns behov av hästar sådan inlejdning må äga rum under hand samt att därvid i största möjliga mån företräde lämnas till lantbrukare eller deras sammanlutningar;

2) att motionerna, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet sålunda anført och hemställt, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 april 1932.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, Carl E. Eriksson, Gabrielsson, Tjällgren, Granath, Fritiof Gustafson, Dalberg* och *August W. Johansson*; samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hedlund* i Häste, *Carlström, Bengtsson* i Kullen, *Månsson* i Erlandsro, *Björk* i Tryde, *Lindgren* och *Andersson* i Löbbo.